

O DELU ARHIVOV IN ZBOROVANJIH ACTIVITIES OF ARCHIVES AND ASSEMBLIES

XXXI. ARHIVSKI RAZISKOVALNI TABOR 2023 ART

Ižakovci, 27.–30. junij 2023

Arhivski tabor, ki ga je letos organiziral Pokrajinski arhiv Maribor, je bil že 31. Praviloma bi moral biti že 33., če ne bi bilo epidemije koronavirusne bolezni covid-19 in izrednih razmer.

Velikokrat je bilo že napisano, da je bil prvi tabor organiziran davnega leta 1991, v času osamosvojitve Slovenije. Ko so bile razmere konec junija na terenu kar nevarne in izredne, so mladi raziskovalci – srednješolci z dr. Petrom Pavlom Klasincem in dr. Endrejem Gyimesijem na čelu raziskovali tik ob slovensko-hrvaško-madžarski meji. Imeli so narejen tudi načrt za evakuacijo na Madžarsko ali Hrvaško ipd. Tabor je preživel vse burne čase, od takrat se je marsikaj spremenilo, dijaki prihajajo iz murskosoboške gimnazije in ne več iz lendavske, dogovarjamo se z drugimi profesorji, ni več madžarskih kolegov arhivistov in madžarskih dijakov, malenkost se je spremenil program tabora, drugačno je tudi njegovo ime (ni več MART – mednarodni arhivski raziskovalni tabor, ampak je samo ART – arhivski raziskovalni tabor). Vendar je ena stvar še vedno ostala enaka, in to sta poizvedovanje po starih dokumentih, fotografijah, knjižicah in priprava priložnostne razstave ob zaključku tabora.

Ker je bilo lansko sodelovanje s Simono Cizar iz Javnega zavoda za turizem, kulturo in šport Beltinci več kot odlično, smo se tudi letos podali v beltinsko občino. Skupaj s Simono smo predebatirali možnosti sodelovanja in raziskovanja in nastal je program ART 2023. Letos smo se prvič osredotočili na določeno temo, in to je bilo obrtništvo. Naše raziskovanje je bilo v znamenju obrtništva in rokodelstva.

S štirimi dijakinjami (iz Gimnazije Murska Sobota in I. gimnazije v Celju) smo za uvod spoznali zgodovino Beltincev, gradu in cerkve. Ogledali smo si lekarniško zbirko, izvedeli veliko o trahomu v Prekmurju, prisluhnili zgodbi o zadnji grofici Mariji Zichy in njeni prepovedani ljubezni z mlinarjevim sinom, se sprehodili do cerkve sv. Ladislava, kjer je bila najzanimivejša grobnica, v kateri počiva vseh pet članov družine Zichy (oče, mati in tri hčere, Anastazija, Teodora in Marija).

Uvodno raziskovanje se je začelo pri gospodu Lajčiju Penhoferju, ki zbira izključno razglednice Beltincev. Ima jih že skoraj vse, ki so bile kdaj koli izdane.

Drugi dan tabora smo se odpravili v Maribor, v naš matični arhiv. Dijačkinje so spoznale arhiv od bližje, si ogledale eno od skladišč in imele vodstvo po najnovejši razstavi Knjige v arhivu. Sledilo je delo z arhivskim gradivom. Ker smo se ukvarjali z obrtništvom, so po obrtnih knjigah nekdanjega okraja Dolnja Lendava iskale obrtnike, ki so v preteklosti delovali v Beltincih in njegovi okolici. Tovrstne knjige so bile do leta 1918/19 pisane v madžarskem jeziku, zato je bilo treba spoznati tudi imena krajev in obrti v madžarskem jeziku, poskusile so razvozlati osebna in krajevna imena ipd. Bile so zelo spretno in jim delo ni povzročalo prevelikih težav. Na koncu so prišle do zaključkov: v krajih ob reki Muri je bilo veliko mlinarjev, v ostalih vaseh so prevladovali mlatilci na parni pogon, čevljarji, mizarji. Med obrtniki je bila samo ena ženska – krojačica ženskih oblačil. Ker je v Mariboru ravno potekal poletni festival Lent, smo si ogledali tudi nastop folklornih skupin. Popoldne nas je čakalo raziskovanje v Ižakovcih, v naselju, ki spadajo v občino Beltinci. Iz obrtnih knjig smo že vedeli, da se je kraj po madžarsko imenoval Mura-



*Raziskovanje pri družini Režonja v Ižakovcih
(Foto: Jure Maček)*

sziget (dobeseden prevod bi bil otok sredi Mure). Sreča se nam je nasmehnila pri družini Režonja. Miza je bila polna najrazličnejših dokumentov, fotografij in knjižic. Gospod Jernej nam je vse rade volje posodil za razstavo. Kar dolgo smo se zamudili pri njem, pripovedoval nam je različne lovske zgodbe, družbo pa nam je delala tudi lovska psička Sina. Lovca sta bila že njegov dedek in oče in te fotografije še posebej skrbno hrani. Ob koncu dneva smo bili z izkupičkom več kot zadovoljni.

Ena od zgodbic, legend o družini Zichy, je tudi žalostna ljubezenska zgodba med grofico in mlinarjevim sinom. Ljudje pripovedujejo, da sta se dobivala na skrivaj ob reki Muri pri Ižakovcih. Pred leti so ta predel poimenovali Otok ljubezni. Nedolgo nazaj je tukaj stal tudi mlin. Ker se je potapljal, so ga želeli dvigniti in prestaviti z reke, vendar se je ob tem sesul sam vase. Na Otoku ljubezni si lahko ogledamo razstavo o bűjraših (bűjrači so v preteklosti bili posamezniki, ki so urejali in utrjevali strugo reke Mure), lahko se sprehodimo po mirni in neokrnjeni naravi ali se z brodom zapeljemo na prleško stran Mure, kar smo mi tudi storili. Tu se nam je pridružila tudi etnologinja Jelka Pšajd iz Pomurskega muzeja Murska Sobota, ki je že naša stara znanka. Povedala nam je veliko zanimivega o obrtnikih nekoč, spoznali smo tudi razliko med obrtniki in rokodelci. Ostalo nam je še nekaj časa, ki smo ga izkoristili za raziskovanje po Ižakovcih, vendar nam sreča ni bila naklonjena. Usmilil se nam je gospod Silvester Poberžnik. Čeprav se mu je zelo mudilo v službo, nas je posedel za mizo, prinesel velik lesen zaboj in nas prepustil brskanju po zaboju. V njem je imel shranjene dokumente, knjižice, načrte in fotografije, ki so nekatere pripadale njegovi babici, ki je bila Nemka in ki jo je dedek pripeljal v Ižakovce leta 1945, po končani vojni.

V Ižakovcih je ostalo še veliko neraziskanih hiš, prepričani smo bili, da bi našli še kakšno zanimivost in dragocenost. Vendar časa ni bilo, saj smo bili dogovorjeni z rokodelko Marijo Križanič in obrtnikom – sodarjem Alojzom Kűzmo v Gančanih. Gospa Marija izdeluje rože iz krep papirja, pripravlja pa tudi okras-

je za t. i. gančki majoš (majsko drevo), ki ga v Gančanih postavljajo že od leta 1919. Prvič so ga v zahvalo Mariji postavili štirje fantje, ki so se srečno vrnili iz prve svetovne vojne. Danes ga postavljajo tako fantje kot dekleta, ki v tekočem letu dopolnijo 18 let. Sledil je še ogled izdelave sodov. S sodarstvom se je začel ukvarjati dedek gospoda Alojza, ki smo ga našli tudi vpisanega v obrtno knjigo, po kateri smo brskali v Mariboru.

In tako so hitro minili trije dnevi. Zadnji dan tabora so dijakinje pomagale pri postavitvi razstave. Vse dokumente, fotografije in knjižice je bilo treba ustrezno označiti in smiselno uvrstiti na pano ali v vitrino. Na podlagi zbranega gradiva smo se odločili, da bomo po sklopih predstavili šolstvo, družinsko življenje, vojaštvo in delo – gospodarstvo ipd.

Na zaključku tabora nas je presenetil dr. Peter Pavel Klasinc, ki je pohvalil PAM, da še vedno organizira tovrstne tabore. Ob koncu smo se vsi strinjali, da bi bilo škoda opustiti tovrstne projekte, da se še vedno najdejo dijaki, ki jih tovrstno delo zanima, in da se je tabor v novi obliki »prijel«.

32. tabor tako ni več vprašljiv, vprašljivo je le, v katerem delu Prekmurja ga bomo izvedli, ker je idej kar nekaj ...

Gordana Šovegš Lipovšek

Letna konferenca Društva madžarskih arhivistov – *Magyar Levéltárosok Egyesületének vándorgyűlése*

Lakitelek (Madžarska), 24.–26. julij 2023

35. konferenca Društva madžarskih arhivistov bi morala potekati v Budimpešti. Dva tedna pred konferenco je prišlo do spremembe tako kraja kot tudi datuma konference. Nov kraj konference je bilo naselje Lakitelek v županiji Bács Kiskun, 120 km južno od Budimpešte. Upravno je Lakitelek velika občina, ki ima skoraj 5.000 prebivalcev. Konferenca je potekala zunaj naselja, v kraju, ki uradno nosi naziv *Hungarikum Liget* (slovensko bi lahko to prevedli kot Madžarski gaj/log).

Hungarikum Liget je kraj, ki se razprostira na štiri hektarje veliki površini in zajema hotele, restavracije, kopališče, športne površine, vinsko klet, konferenčne dvorane, različne muzeje in tudi arhiv. Vse povezujejo madžarska kultura, ljudsko izročilo in simbolika. Vsepovsod, ob sprehajalnih poteh, v notranjih prostorih, na pohoštvu, opremljenosti, zgradbah, resnično na vsakem koraku so prisotni madžarski ljudski in umetnostni motivi.

Čeprav je konferenca potekala sredi julija, sredi dopustov, se je zbralo okrog 200 madžarskih arhivistov. Zanimivo je, da se konference vsako udeleži tudi veliko upokojenih arhivistov, tehnikov in drugih delavcev v arhivu (nekdanje tajnice in računovodkinje), ki tudi po odhodu iz arhiva ostanejo člani društva.

Ob že tradicionalnem nagovoru predsednika društva dr. Istvána Kenyereša sta navzoče pozdravila tudi Sándor Lezsák, ki je bil ustanovitelj fundacije Lakitelek že leta 1991 (na temelju tega je nastal kasneje tudi *Hungarikum Liget*), ter Máté Vincze, namestnik državnega sekretarja na Ministrstvu za kulturo in inovacije. Podelili so še sedem nagrad in priznanj Kláre Dóka (podobnih našim Aškerčevim priznanjem in nagradi) ter nagrado Osváth Lajos, ki jo podeljujejo za posebne dosežke pri delu društva. Nagrado je letos dobil dolgoletni predsednik društva Árpád Tyekviska.

Prvo plenarno zasedanje je bilo v znamenju 300. obletnice uradne madžarske arhivistike. Leta 1723 je bil namreč sprejet zakon št. LXXIII, ki je natančno določal hrambo uradnih listin (dokumentov) zemljiških gospodov in županijskih sodišč. V okviru tega je bilo šest predavanj z naslednjimi naslovi: